

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

ДУДНИК О. В.

ЕТНОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Навчально-методичний посібник

Умань – 2016

Рецензенти:

Романюк І. Р., д-р іст. наук, професор, зав. кафедри історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Кузнець Т. В., д-р іст. наук, професор, декан історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № , від 29 лютого 2016 року)

ВСТУП

Притаманна кожному етносові духовна сутність, відмінні порівняно з сусідніми й іншими народами етнічні риси можуть бути пізнані лише через вивчення традиційної культури в її історичному розвитку. Етнографія – наука про побут, традиційну матеріальну та духовну культуру народів, їхнє походження (етногенез). Предметом курсу «Етнографія України» - є народна культура, етногенез і поняття про українську ментальність

Мета курсу – ознайомити студентів з основами етнічної історії українського народу, його матеріальної і духовної культури, формуванням регіональної специфіки.

Завдання курсу – набуття студентами комплексу знань і умінь з етнографії України з метою практичного використання у професійній діяльності. Вивчення студентами даного курсу служитиме справі збагачення національної свідомості молоді, що є першою умовою існування та розвитку української нації.

Навчальна дисципліна «Етнографія України» вивчається на історичному факультеті упродовж I семестру. На її вивчення відводиться 120 годин, в т. ч.: 20 годин лекційних і 20 годин семінарських. Навчальним планом передбачено іспит по завершенні семестру.

Пропонований навчально-методичний посібник має на меті допомогти студентам оволодіти програмою навчальної дисципліни. Посібник містить методичні матеріали до кожного семінарського заняття – плани семінарських занять, методичні рекомендації, перелік джерел та літератури, завдання для перевірки знань, яких студент набуває самостійно, користуючись зазначеними в списку навчальної літератури для всіх тем курсу підручниками і посібниками, термінологічний словник, перелік питань для повторення курсу. Вивчення дисципліни передбачає підготовку студентами рефератів. Реферат повинен бути підготовлений письмово у відповідності з нормативними вимогами до оформлення наукових праць. Реферати заслуховуються та обговорюються на семінарських заняттях, кращі з них можуть бути рекомендовані на розгляд у наукових студентських гуртках, конференціях.

І. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТНОГРАФІЯ УКРАЇНИ»

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –4	Шифр та назва: Галузь знань 0203. Гуманітарні науки (шифр і назва)	обов'язкова	
	Напрямок підготовки: 6.020302 Історія		
Модулів – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Рік підготовки	
Змістових модулів – 6		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - реферат (назва)		I семестр	
Загальна кількість годин – 120		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 40 самостійної роботи студента –80		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	6 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		50 год.	46
		Індивідуальні завдання:	
		30 год.	60
		Вид контролю:	
	екз.	екз.	

II. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Формування українського етносу.

Тема 1. Походження та етнічний розвиток українського народу. Концепції етногенезу українців. Історичні та етнічні основи розвитку української нації. Антропологічні типи українців. Генеза української національної мови. Національний характер українців.

Тема 2. Історико-етнографічне районування України. Етнічний склад населення України. Історико-етнографічні райони України. Етнографічні групи українського народу.

Тема 3. Історія української етнографії. Накопичення етнографічних знань і становлення науки. Розвиток української етнографії від другої половини ХІХ ст. до сьогодні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Господарство та житло.

Тема 4. Господарство і заняття населення. Основні галузі господарства. Підсобні заняття. Промисли. Розвиток ремесел.

Тема 5. Народна архітектура сільських житлових комплексів. Сільські поселення. Двір. Житлові споруди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Побут.

Тема 6. Народний одяг. Функції одягу. Класифікація народного одягу. Жіночі зачіски. Головні убори та прикраси. Чоловічі зачіски. Головні убори та прикраси. Козацький одяг. Одяг української шляхти.

Тема 7. Народна кулінарія та система харчування. Щоденна їжа. Святкова та обрядова їжа. Режим та етикет харчування. Основні харчові заборони.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Родина.

Тема 8. Сімейні відносини. Шлюб і сім'я. Шлюбні звичаї. Структура сім'ї. Функції сім'ї.

Тема 9. Родинна обрядовість. Весільна обрядовість. Родинна обрядовість. Похоронні та поминальні обряди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Духовна культура українців.

Тема 10. Вірування, міфологія, демонологія українців. Особливості української міфології. Український Олімп. Поняття про духів, демонів, демонологію.

Тема 11. Астрономічні знання та народний календар. Літочислення. Тиждень – найдавніша календарна одиниця. Місячний календар. Сонячний календар. Зоряне значення праукраїнського календаря.

Тема 12. Українські символи та священні знаки. Найдавніші знаки-символи в Україні. Родові знаки та символи, емблеми земель України. Походження та значення блакитно-жовтих барв. Козацькі прапори. Українські прапори в ХХ ст. походження та значення тризуба.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Усна народна творчість. Народна музика.

Тема 13. Фольклорна творчість українців. Світогляд і фольклорна творчість. Магічність пісні та обряду. Поняття про календарно-обрядову поезію. Пісні різдвяного циклу. Веснянки. Русальні пісні. Купальські пісні. Жнивварські пісні.

Тема 14. Народна музична культура. Музична етнографія. Розвиток народного українського мелосу. Кобзарська пісня. Народні музичні інструменти. Народний танець.

III. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											с. р.
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд.	
Змістовий модуль 1. Формування українського етносу.												
Тема 1. Походження та етнічний розвиток українського народу.	6	2				4					4	
Тема 2. Історико-етнографічне районування України. Етнічний склад населення України.	4	2	2				2	2				
Тема 3. З історії української етнографії.	4					4					4	
Разом за змістовим модулем 1	14	4	2			8	2	2			8	
Змістовий модуль 2. Господарство та житло.												
Тема 4. Господарство і заняття населення.	8	2	2			4	4	2			2	
Тема 5. Народна архітектура сільських житлових комплексів.	8	2	2			4	4		2		2	
Разом за змістовим модулем 2	16	4	4			8	8	2	2		4	
Змістовий модуль 3. Побут.												
Тема 6. Народний одяг.	8	2	2			4	4				4	
Тема 7. Система харчування та народна кулінарія.	8	2	2			4	4				4	
Разом за змістовим модулем 3	16	4	4			8	8				4	
Змістовий модуль 4. Родина.												
Тема 8. Сімейні відносини.	6	2	2			2	4	2			2	
Тема 9. Родинна обрядовість.	6		2			4	4		2		2	
Разом за змістовим модулем 4	12	2	4			6	8	2	2		4	
Змістовий модуль 5. Духовна культура українців.												
Тема 10. Вірування, міфологія,	8		2			6	4				4	

демонологія українців.												
Тема 11. Астрономічні знання та народний календар.	8	2	2			4	4	2			2	
Тема 12. Українські символи та священні знаки.	6		2			4	4				4	
Разом за змістовим модулем 5	22	2	6			14	12	2			10	
Змістовий модуль 6. Усна народна творчість. Народна музика.												
Тема 13. Фольклорна творчість українців	4	2				2	6	2			4	
Тема 14. Народна музика і танці.	6	2				4	2				2	
Разом за змістовим модулем 6	10	4				6	8				6	
Усього годин	90	20	20			50		8	6		46	
ІНДЗ	30						60					
Усього годин	120						120					

IV. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Етнічна територія України.	2
2	Антропологічні типи українців. Національний характер українців	2
3	Основні галузі господарства і заняття населення.	2
4	Поселення, житло, двір.	2
5	Традиційне вбрання.	2
6	Народна кухня.	2
7	Сімейні відносини та сімейна обрядовість.	2
8	Світоглядні уявлення та вірування. Народні знання.	2
9	Свята і обряди народного календаря.	2
10	Українські символи та священні знаки.	2
	Разом	20

V. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення і розвиток української етнографії.	6
2	Діалекти української мови	6
3.	Етнічні та географічні назви української землі	6
4	Традиційний транспорт.	6
5	Усна народна творчість.	6
6	Народна музична культура.	5
7	Громада і громадський побут.	5
8	Народне образотворче мистецтво.	5
9	Українці у діаспорі	5
	Разом	50

V. НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ
(Індивідуальне навчально-дослідне завдання
передбачає підготовку реферату).

Тематика рефератів:

1. Український етнос у XIV — другій половині XVI ст.
2. Національне відродження другої половини XVI — першої половини XVII ст. і етнічний розвиток українців.
3. Українські вчені-етнологи др. пол. XIX – поч. XX ст.
4. Етнографічні музеї України.
5. Дохристиянські вірування наших предків.
6. Козацький одяг.
7. Одяг української шляхти.
8. Організація та господарські функції селянської громади в Україні.
9. Історичний розвиток сільських поселень на Україні.
10. Церковна архітектура.
11. Ікона як художній і духовний феномен.
12. Українська народна метеорологія та календар.
13. Рослини та тварини в побуті та звичаях українців.
14. Психологія українського народу.
15. Народна педагогіка.
16. Народні іграшки.
17. Українські народні казки.
18. Українська народна вишивка.
19. Новорічні свята українців.
20. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу.
21. Українська народна магія.
22. Українці у діаспорі.
23. Національності України.

Вимоги до реферату:

- обсяг становить до 15 сторінок друкованого тексту;
- структура роботи повинна складатися зі вступу (1-2 друкованих аркуші), основної частини, висновків (1-2 друкованих аркуші), списку використаних джерел (не менше 10 джерел);
- текст реферату друкується шрифтом Times New Roman, міжрядковий інтервал – 1,5, кегль – 14.

VI. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Поточне тестування та самостійна робота										ІНДЗ	Підсумковий тест - екзамен	Сума
Модуль 1	Модуль 2						Модуль 3			Модуль 4		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	20	20	100

За шкалою ECTS	Сума балів за всі види навчальної діяльності	За національною шкалою
A	90-100	відмінно
B	82-89	добре
C	75-81	добре
D	67-74	задовільно
E	60-66	задовільно
FX	36-59	незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-35	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

опорні конспекти лекцій, навчально-наукова література, довідники, ілюстративні матеріали.

VII. ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна:

- Федір Вовк. Студії з української етнографії та антропології : нова редакція / Федір Вовк ; передм. О. Г. Таран ; прим. О. Г. Таран, С. Л. Маховської, Ю. С. Буйських; упорядн. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Савчук О. О., 2015. — 464 с. ; 199 іл.
- Воропай Олекса. Звичаї нашого народу: Етнограф. нарис. — Харків: Фоліо, 2005. — 508 с.
- Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 року / Інститут української етнографії АН України, 1994. — С.184– 320.
- Етнографія України: Навч. посібник / За ред. С.А. Макарчука. — Львів: Світ, 1994. — 520 с.
- Історія української культури / За загал, ред. І. Крип'якевича. — 2-е вид. — К.: Либідь, 1999. — 656 с.
- Лепеха Т.В. Українознавство: Навч. посіб. — К., 2005. — 376 с.
- Лозко Г.С. Українське народознавство. — К.: Зодіак- ЕКО, 1995. —368 с.
- Пономарьов А. П. Українська етнографія: Курс лекцій. — К: Либідь, 1994. — 320 с.: іл.
- Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. — К.: Довіра: Генеза, 1996. — 942 с.
- Матейко К. Український народний одяг. Етнографічний словник. — К.: Наук. думка, 1996. — 196 с.
- Міфи України. За кн. Георгія Булашева «Укр. народ у своїх легендах, реліг. поглядах та віруваннях». / Пер. Ю.Буряка. — К.: Довіра, 2003. — 383 с.
- Романцов В.О. Українці на одвічних землях (XVIII – початок ХХІ століття). — К.: Вид-во ім. Олени Телі- ги, 2004.
- Савчук Б. Українська етнологія. — Івано-Франківськ, 2004. — 304 с.
- Тиводар М. Етнологія: Посібник. — Л.: Світ, 2004. — 624 с
- Українська етнологія: Навч. посібник / За ред. В. Борисенко. — К.: Либідь, 2007. — 400 с.
- Українська художня культура: Навч. посібник (За ред. І.Ф. Ляшенка. — К: Либідь, 1996. — 416 с.
- Українські традиції / Упорядкування та передмова О.В. Ковалевського. — Харків, Фоліо, 2003. — 573 с.
- Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / Упор. прим. та біогр. нариси А.П. Пономарьова, Т.В. Косміної, О.О. Боряк; Вст. ст. А.П. Пономарьова; Іл. В.І. Гордієнка, — К.: Либідь, 1991. — 640 с.: іл.

Додаткова література:

- Балушок В. Г. Етногенез українців / В. Г. Балушок; ред.: Г. Скрипник; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. - К., 2004. - 231 с.
- Залізник Д.Л. Від склавинів до української нації. — К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1997. — 256 с.
- Кожолянко Г. К. Етнографія Буковини. Сімейна обрядовість. — Т. 2. —Чернівці, 2001. — 424 с.
- Максимович, М. О. Дні та місяці українського селянина / Михайло Олександрович Максимович; Пер., передм., упоряд. В. Гнатюк . — Київ : Обереги, 2002 . — 189 с.
- Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2003. — 144 с.

Сергійчук В.І. Доля української національної символіки. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1990. – 48 с.

Чубинський П. Мудрість віків: (Укр. народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського). У 2-х кн.: – К.: Мистецтво, 1995. – 224 с.

Щербаківський В. Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці / Упоряд., вст. ст. В. Ульяновського; додатки П. Герчанівської, В. Ульяновського.– Київ: Либідь, 1995, – 288 с.; іл

VIII. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар №1.

Етнічна територія України

Студент **повинен:**

знати: мету та основні етапи процесу становлення історико-етнографічного районування; регіони і підрегіони України; своєрідність і локальні культурно-побутові відмінності кожного регіону; поняття «етнографія», «етнографічне районування», «історико-етнографічний регіон», «етнографічна група».

уміти: визначати межі та райони України, локальні особливості регіонів; характеризувати етнічний склад населення.

План

1. Формування української етнічної території.
2. Етнографічне районування України:
  - а) поняття про етнографічне районування;
  - б) Полісся і Волинь;
  - в) Карпати і Прикарпаття, Галичина, Буковина, Покуття.
  - г) Середня Наддніпрянщина;
  - д) Слобожанщина і Південь.
3. Етнічний склад населення й сучасні етнічні процеси в Україні.

Література

Етнографія України. - Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів 2004.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Національний склад населення України в ХХ сторіччі. – К., 2001.

Національні меншини в Україні. Інформаційно-бібліографічний покажчик. К., 1994.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. Етнічний довідник. Етнічні меншини. – К., 1996.

Тиводар М. Етнологія: Навч. посібник. – Львів, 2004.

Питання для самоконтролю

1. Які регіони і підрегіони в історико-етнографічному районуванні України виокремлює сучасна українська етнографія?
2. У чому полягають своєрідність і локальні культурно-побутові відмінності кожного регіону?

Семінар №2.

Антропологічні типи українців. Національний характер українців

Студент **повинен:**

знати: дослідження вчених-антропологів українських антропологічних типів; антропологічне районування України; прикмети сучасних українців; соціальні та історичні чинники формування національного характеру українців; поняття «антропологія», «раса», «національний характер»;

уміти: характеризувати сучасні антропологічні типи українців; етнічні складники українського характеру.

План

1. Роль антропології в дослідженні етногенезу.
2. Сучасні антропологічні типи українців.
3. Поняття національного характеру та ментальності.
4. Етнічні складники українського характеру.
5. Соціопсихічні риси українського характеру.
6. Мова і національна психологія.

Література

- Вовк Хведір. Антропологічні особливості українського народу // Хведір Вовк. Студії з української етнографії та антропології.- К., 1998.
- Дяченко В.Д. Антропологічний склад українського народу. – К., 1965.
- Етнографія України. Львів. – 2005.
- Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.
- Круц С.І. Антропологічний склад населення // Давня історія України. – К. 1997. – Т. 1.
- Сегеда С. Антропологія. – К., 2001.
- Тиводар М. Етнологія: Навч. посібник. – Львів, 2004.
- Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. Етнічний довідник. Етнічні меншини. – К., 1996.

Питання для самоконтролю

1. Яка роль антропології в дослідженні етногенезу.
2. Розкрити значення антропологічних досліджень Федора Вовка.
3. Охарактеризувати сучасні антропологічні типи українців.
4. Від чого залежить тип національного характеру?
5. Назвати етнічні складники українського характеру.

Семинар №3.

Основні галузі господарства і заняття населення

Студент повинен:

знати: традиційні види господарської діяльності українського народу; традиційні ремесла; поняття «ремесло», «художні промисли», «декоративно-ужиткове мистецтво»;

уміти: описувати системи використання та обробітку землі; збирання, переробки, зберігання сільськогосподарської продукції; способи утримання худоби; організація та форми випасу худоби; характеризувати привласнювальні форми господарської діяльності та ремесла.

План

1. Традиційне хліборобство.
2. Тваринництво.
3. Промисли.
4. Ремесла.

Література

- Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. – К., 1996.
- Горинь Г. Сучасні аспекти етнографічного вивчення народних промислів України // Народознавчі зошити. – 2001. - №2. – С. 340-348.
- Етнографія України. Львів, 2005.
- Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Крутьченко Н. Розповіді про кераміку. – К., 2002.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Максимович М. Дні та місяці українського селянина. – К., 2002.

Павлюк С.П. Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект. – К., 1991 р.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Художні промисли України. – Львів, 1993.

Питання для самоконтролю

1. Назвати традиційні види господарської діяльності українського народу.
2. Розкажіть про найдавніші системи землеробства.
3. Який, традиційно, склався, розподіл праці в українській сім'ї?
4. Назвати привласнювальні форми промислів.
5. Які традиційні ремесла досі побутують в Україні?

Семінар №4.

Поселення, житло, двір

Студент **повинен:**

знати: історію розвитку українського народного житла; типи сільських поселень, дворів та їх забудови;

уміти: виявити загальноетнічні риси розглядуваної галузі народної культури; простежити еволюцію форм сільських поселень українців; характеризувати традиційне житло українського народу.

План

1. Типи та форми поселень.
2. Українська хата та її інтер'єр.
3. Подвір'я та господарський реманент.

Література

Данилюк А.Б. Українська хата. – К., 1991.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Самойлович В.П. Українське народне житло. К., 1972.

Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Питання для самоконтролю

1. Назвати елементи цілісної системи українського села наприкінці ХІХ-на початку ХХ ст.
2. Розкрити поняття «двір».
3. Охарактеризувати інтер'єр української хати.

Семінар №5

Традиційне вбрання

Студент повинен

знати: історію українського традиційного вбрання; основні елементи чоловічого та жіночого вбрання; регіональні комплекси українського традиційного вбрання та їх принципові відмінності;

уміти: розкрити процес формування єдиного національного костюма; характеризувати локальні та регіональні особливості одягу різних етнографічних районів України.

План

1. Функції одягу. Класифікація народного одягу.
2. Формування традиційного одягу українців:
  - а) найдавніших одяг на теренах України;
  - б) вбрання в Україні-Русі X-XIII ст.;
  - в) український народний одяг XIV-XVIII ст.;
  - г) регіональні риси традиційного вбрання українців XIX- початку XX ст.
3. Жіночі зачіски, головні убори та прикраси. Чоловічі зачіски, головні убори та прикраси.

Література

Білан М.М., Стельмашук Г.Г. Український стрій. – Львів, 2000.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник. – К., 1996.

Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. – К., 1996.

Стельмашук Г.Г. Традиційні головні убори українців. – К., 1993.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Українське народне мистецтво. Вбрання / За ред. К.Г. Гуслистого. – К., 1961.

Питання для самоконтролю

1. Розкажіть про конструктивні особливості крою та декору українських сорочок.
2. В чому виявляється регіональна своєрідність плечового одягу?
3. Яку роль відіграють головні убори та прикраси у комплексі традиційного вбрання?

Семінар №6.

Народна кухня

Студент повинен:

знати: знати давні народні кулінарні традиції; повсякденний харчовий раціон українців; функції святкової та обрядової їжі; режим та етикет харчування; основні харчові заборони;

уміти: розділяти щоденну їжу на групи рослинного і тваринного походження; характеризувати меню традиційної святкової і обрядової їжі.

План

1. Щоденна їжа.
2. Святкові страви.
3. Режим та етикет харчування. Основні харчові заборони.

Література

Дубовіс Г. Українська кухня. – Харків, 2006.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Питання для самоконтролю

1. Що є основою харчування українського селянина?
2. Яке місце у народному харчуванні посідали овочеві страви?
3. Які м'ясні та рибні страви були невід'ємними компонентами повсякденної їжі українців?
4. Які функції виконує ритуальна їжа під час свят і обрядів?

Семинар №7.

Сімейні відносини та сімейна обрядовість

Студент **повинен:**

знати: функції сім'ї; історичні типи і форми української сім'ї; структуру сім'ї; специфіку та різновиди сімейної обрядовості; поняття «сім'я», «шлюб» «спорідненість»;

уміти: описати основні форми укладення шлюбу; внутрішньо-сімейні відносини; сімейні звичаї та обряди.

План

1. Шлюб і шлюбні звичаї.
2. Історичні типи і форми української сім'ї.
3. Структура сім'ї.
4. Функції сім'ї.
5. Сімейні обряди та звичаї (весільна обрядовість, родильна обрядовість, похоронні та поминальні обряди).

Література

Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні- К., 1998.

Вовк Хв. Шлюбний ритуал та обряди України. // Хв. Вовк. Студії з української етнографії та антропології. – К., 1995.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. – К., 1966.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини ХІХ-початку ХХ ст. (Структура і функції). – Львів, 1999.

Питання для самоконтролю

1. Пояснити основні функції інституту сім'ї.
2. Які традиційні форми укладання шлюбу?
3. Яке місце та роль жінки в українській сім'ї?
4. Які засади виховання дітей традиційно склалися в українських сім'ях?
5. Описати складові весільної обрядовості.
6. Які звичаї і обряди пов'язані з народженням дитини?
7. Назвати цикли смислово-емоційного комплексу, пов'язаних зі смертю людини?

Семинар №8.

Світоглядні уявлення та вірування. Народні знання

Студент повинен:

знати: основи традиційних світоглядних уявлень українців; народні знання з медицини, метеорології, астрономії, метрології, народної педагогіки; поняття «народна філософія», «міф» «міфологія», «етнопедагогіка»;

уміти: аналізувати давні уявлення українців; охарактеризувати народні уявлення про анатомію і фізіологію людини, народне розуміння етіології захворювань, погляди на народних лікарів, методи діагностики та профілактики, санітарно-гігієнічні норми, класифікацію лікувальних засобів; описати комплекс народних прикмет, передбачень погоди; характеризувати традиційні знання з метрології та астрономії; розкривати суть національної системи виховання дітей.

План

1. Особливості української міфології.
2. Демонологія.
3. Народні знання в галузі медицини.
4. Народна ботаніка та зоологія.
5. Українська народна метрологія.
6. Народна педагогіка.

Література

Болтарович З.Є. Народна медицина українців. – К., 1990.

- Грушевський Марко. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. – К., 1995.
- Етнографія України. – Львів, 2005.
- Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.
- Кришук М. Українська міфологія. – Тернопіль, 1994.
- Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.
- Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.
- Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.
- Рябчук В.П. Календар природи. – Львів, 1995.
- Українці: народні вірування, повір'я. демонологія. – К., 1991.
- Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Питання для самоконтролю

1. Яке символічне навантаження мають першоелементи світу?
2. Пояснити взаємозв'язок обрядів сімейного та календарного циклів.
3. Як використовували в народному лікуванні дерева, лісові ягоди, городину, зернові культури?
4. Як визначали погоду за Сонцем, Місяцем, зірками?

Семінар №9

Свята і обряди народного календаря

Студент повинен:

знати: свята народного календаря річного циклу; важливі компоненти зимової обрядовості; весняні народні обряди; обряди літнього та осіннього циклів народного календаря;

уміти: характеризувати основні компоненти свят та обрядів народного календаря.

План

1. Народний календар зимових свят.
2. Зустріч весни.
3. Літній цикл народного календаря.
4. Осінній цикл народного календаря.

Література

- Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: У 2 т. – К., 1991.
- Етнографія України. – Львів, 2005.
- Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.
- Климець Ю.Д. Купальська обрядовість на Україні. – К., 1990.
- Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.
- Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Рябчук В.П. Календар природи. – Львів, 1995.

Українська етнологія / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Питання для самоконтролю

1. З яких структурних частин складається різдвяно-новорічний цикл свят?
2. Як святкують українці Різдво?
3. Як святкують українці Великдень?
4. Назвати свята літнього циклу народного календаря.
5. Назвати свята осіннього циклу народного календаря.

Семінар №10

Українські символи та священні знаки

Студент повинен:

знати: найдавнішу символіку в Україні; родові знаки та символи, емблеми земель України; походження та значення блакитно-жовтих барв;

уміти: пояснювати значення знаків Сонця, Місяця, рослинних символів, символів трипільської культури; розкривати походження блакитно-жовтих барв; описувати знаки суверенітету і автономії земель України.

План

1. Найдавніші знаки-символи в Україні.
2. Родові знаки та символи, емблеми земель України.
3. Походження та значення жовто-блакитних барв.
4. Походження та значення тризуба.

Література

Гречило А. До питання про національний прапор // Пам'ятки України. – 1991 - №1.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Ілля В. Кольори української долі // Літ. Україна. – 1990. – 20 грудня.

Культура і побут населення України. / За ред. В.І. Наулка. Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 1993.

Культура українського народу: Навч. посібник. – К., 1994.

Лозко Г.С. Українське народознавство. – К., 1995.

Пастернак О. Пояснення тризуба. – К., 1990.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

Шаян В. Українська символіка.- Канада, 1990.

Питання для самоконтролю

1. Пояснити значення символу дерева.
2. Назвати найпоширеніші знаки на трипільській кераміці.
3. Як символіка відображала елементи знаків панівної держави?
4. Що символізують жовто-блакитні барви

ІХ. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЛІТЕРАТУРА ДО ПИТАНЬ, ВИНЕСЕНИХ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ

1. Становлення і розвиток української етнографії

1. Назвати етнографічні відомості про українців.
2. Охарактеризувати розвиток етнографічної науки (остання чверть XVIII –1-а пол. XIX ст.)
3. Охарактеризувати розвиток етнографічної науки в 2-й пол. XIX –1-й чверті XX ст.
4. Охарактеризувати українську етнографію за радянської доби.
5. Охарактеризувати стан етнографічної науки в незалежній Україні.

Література

- Горленко В. Ф. Нариси з історії української етнографії. –К., 1984.
Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи, автори, теорії. –К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.
Етнографія України. – Львів, 2005.
Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.
Культура і побут населення України. –К., 1993.
Пономарьов А. П. Українська етнографія: Курс лекцій. –К., 1994.
Українське народознавство. / За ред. С. П. Павлюка та ін. –Львів, 1994.

2. Діалекти української мови

1. Пояснити поняття «говірки», «говори», «наріччя».
2. Охарактеризувати говори північного наріччя.
3. Охарактеризувати говори південно-західного наріччя.
4. Охарактеризувати говори південно-східного наріччя.

Література

- Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К., 1980.
Гриценко П. Ю. Діалектологія // Українська мова: енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2000.
Діалектологічні студії. 2: Мова і культура / Відп. ред. П.Гриценко, Н.Хобзей. – Львів, 2003.
Етнографія України. Львів, 2005.
Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.
Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. – К., 1990.

3. Етнічні та географічні назви української землі

1. Пояснити поняття та термінологію етніміки.
2. Назвати народи, які населяли українські землі в далеку давнину.
3. Пояснити походження «Русь» та «Україна».

Література

- Велесова Книга. Волховник. – Переклад і дослідження Г. Лозко. – К., 2002.
Геродот. Історія: В 9-ти кн. – К., 1993.
Грушевський М. Історія України-Руси: В 11-ти т. – К., 1991. – Т. 1.
Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К., 1985
Лозко Г. Іменослов. Імена слов'янські, історичні та міфологічні. – К., 1998.
Печерна Г. Забуті праці про пелазгів // Книжник. – 1992. – № 2. – С. 37.
Стрижок О. Етнімія Геродотової Скіфії. – К., 1988.

4. Традиційний транспорт

1. Назвати генетичні витоки традиційного транспорту українців.
2. Охарактеризувати традиційний водний транспорт українців.
3. Дати характеристику сухопутного транспорту на Україні.

Література

Бурдо Н. Керамічні моделі саней Трипільської культури // Укр. керамол. журн. – 2003. – № 1. – С. 25-30.

Глушко М. Генезис тваринного запрягу в Україні (Культурно-історична проблема). – Львів, 2003.

Глушко М. Генетичні витоки традиційного транспорту населення Східних Карпат // Народознавчі Зошити. – 2000. – № 1. – С. 55.

Етнографія України. Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Приходько М. П. Сухопутний транспорт на Україні // Народна творчість та етнографія. – 1975. – № 5. – С. 63-66.

5. Усна народна творчість

1. Розкрити витоки українського фольклору.
2. Дослідити еволюцію українського фольклору.
3. Охарактеризувати народну творчість та писемну літературу українського народу.
4. Назвати характерні особливості усної народної творчості.
5. Проаналізувати жанрову систему українського фольклору.

Література

Гоменюк Дмитро. Фольклористичні та літературознавчі праці: Том 1. – Донецьк : ДонНУ, 2003.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів 2004.

Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість – К. : Знання-Прес, 2006.

Семенов О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2004.

Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С. П. Павлюка. – К.: Знання, 2006.

6. Народна музична культура

1. Показати розвиток народного українського мелосу.
2. Назвати характерні ознаки кобзарської пісні.
3. Назвати традиційні народні музичні інструменти.
4. Охарактеризувати народний танець.

Література

Богород А. Український народний танець в писемних джерелах // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 11-17.

Етнографія України. – Львів, 2005.

Іваницький А. Українська народна музична творчість. – К, 1990.

Українська етнологія. / За ред. В. Борисенко. – К., 2007.

7. Громада і громадський побут

1. Історичні джерела про сільські громади.
2. Організація та господарські функції селянської громади в Україні.
3. Громадське життя і звичаї українського села в другій половині XIX- першій половині XX ст.

Література

Етнографія України. – Львів, 2005.

Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. – Львів, 2004.

Культура і побут населення України: Навчальний посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко та ін. - К., 1993.

Кувеньова О.Ф. Громадський побут українського селянства. – К.: Наукова думка, 1966.

Майорова О. Українські танці. Мистецтво та освіта. – 2000. – №4. – С. 12-14.

8. Народне образотворче мистецтво

1. Назвати шедеври українського живопису.
2. Назвати видатні пам'ятки архітектури в Україні.
3. Охарактеризувати мистецтво давньої України.
4. Охарактеризувати українське малярство XIII-XV ст.
5. Підготувати розповідь про українське мистецтво кінця XIX-початку XX ст.

Література

Александрович В.С. Українське малярство XIII-XV ст. (Студії з історії українського мистецтва. Т. 1). — Львів, 1995.

Макаров А. М. Світло українського бароко. – К.: Мистецтво, 1994.

Українське мистецтво і архітектура кінця XIX-початку XX ст. – К., 2000.

Уманцев Ф.С. Мистецтво давньої України: істор. нарис / Ф.С. Уманцев. – К., 2002.

Шедеври українського живопису / Д. Горбачов. – К.: Мистецтво, 2008.

9. Українці у діаспорі

1. Пояснити поняття «еміграція», «діаспора».
2. Розкрити процес соціальної адаптації українців у зарубіжних країнах.
3. Охарактеризувати громадсько-політичне життя української еміграції.
4. Показати розвиток національної духовності українців у діаспорі.

Література

Винниченко І. Українці в республіках колишнього СРСР: історико-географічний нарис. – Житомир, 1992.

Зарубіжні українці / С.Ю. Лазебник (кер. авт. кол.), Л.О. Лещенко, Ю.І. Макар та ін. – К.: Вид-во Україна, 1991.

Заставний Ф. Д. Українська діаспора: Розселення українців у зарубіжних країнах / Ф.Д. Заставний. – Львів: Світ, 1991.

Лановик Б., Траф'як М., Матейко Р. та ін. Українська еміграція: від минувшини до сьогодення / За ред. проф. Б. Лановика. – Т., 1999.

Чорний С. Українці в Євразії. Чисельність і розміщення за переписами 1897-1990 рр. – Київ, 2002.

X. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Антропологія – наука про походження, еволюцію, закономірності морфологічної і фізіологічної організації людей, людських рас та поширення їх на земній кулі.

Антропоніми – імена та прізвища людей.

Бортництво – лісове бджільництво, яке базується на утриманні бджіл у природних чи штучних дуплах дерев – бортах.

Гідроніми – назви річок, озер, морів.

Громадський побут – сукупність узвичаєних норм якими керувалася певна спільнота для задоволення своїх соціально-економічних і культурних потреб.

Група етнічна – частина (“уламок”) етносу, ядро якого знаходиться в іншому соціальному організмі.

Гутництво – виготовлення скла.

Декоративно-ужиткове мистецтво – галузь художньої творчості, яка формує естетично-художнє середовище в побуті людини.

Депортація – вигнання, вислання.

Кордони етнічні – умовні лінії, що розділяють етнічні території, тобто території, компактно населені певними етносами або етнічними, а також етнографічними групами.

Етногенез – тривалий процес утворення і розвитку племені, народу, нації.

Етнографія – наука про побут, традиційну матеріальну та культуру народів, їхнє походження.

Етнографічна група – частина народу, яка визначається локальними особливостями традиційно-побутової культури, місцевого діалекту та етнокультурною спільністю з усім народом, до якого вона належить.

Етнографічне районування – це поділ території на локальні культурно-побутові групи населення, які мають спільні риси мовного, звичаєвого, господарського характеру, зумовлені природними середовищем та історичним розвитком кожної групи, а також етнокультурними взаємозв'язками з сусідніми народами.

Етніоніми – назви народів, племен, етнічних груп.

Етнос – це особливий вид спільності людей, яка утворилася історично й є особливою формою їхнього колективного існування.

Етнопедагогіка – галузь педагогічної науки, яка досліджує конкретні етнічні традиції виховання.

Золотарство – обробка благородних металів.

Історико-етнографічний регіон - етнотериторіальне утворення в межах усього етносу, яке за історичною долею та етнічними особливостями є самобутнім, зафіксованим в історичних документах і відтвореним у крайовій символіці та історичній пам'яті людей.

Міф – сказання про давні вірування народу, щодо походження землі, явищ природи, богів, героїв, Всесвіту.

Міфологія – сукупність міфів того чи іншого народу.

Мелос – мелодійна, пісенна основа в музиці.

Народи корінні – народи, які проживають у багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є дана країна, в період її завоювання або колонізації або в період встановлення існуючих державних кордонів.

Народна філософія – це система міфологічних вірувань, ідеологічних переконань, нашарувань різних історичних епох, уявлень, вірувань.

Національний характер – це типові якості і психологічні особливості етнічної групи, яка має спільну територію, мову, історію, культуру, звичаї, символи, що відрізняють її від сусідніх народів.

Нація – це особливий стан і у той же час певний етап розвитку етносу, пов'язаний з творенням національно-державних символів та атрибутів, національно-державної самосвідомості, загальнонаціональних інтересів, національної ідеї і національної культури.

Раса – це мінливе у часі та просторі біогенетичне об'єднання людей, що ґрунтується на спільності їх походження та схожості окремих морфологічних прикмет і фізіологічних ознак.

Ремесло – це дрібне виробництво, що базується на застосуванні ручних знарядь праці, без виробничого поділу праці.

Соціалізація – це процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм та цінностей, що дають змогу йому функціонувати як повноправному члену суспільства.

Спорідненість – це тип соціальних зв'язків, які пов'язують людей в одну групу «родичів».

Топоніми – назви населених пунктів, місцевостей.

Художні промисли – це організоване виробництво творів декоративно-ужиткового мистецтва, призначених для продажу.

XI. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Концепції етногенезу українців.
2. Історичні та етнічні основи розвитку української нації.
3. Етнічний склад населення України.
4. Історико-етнографічні райони України.
5. Етнографічні групи українського народу.
6. Накопичення етнографічних знань і становлення науки.
7. Розвиток української етнографії від другої половини XIX ст. до сьогодні.
8. Основні галузі господарства.
9. Підсобні заняття. Промисли.
10. Розвиток ремесел.
11. Сільські поселення.
12. Двір.
13. Житлові споруди.
14. Функції одягу.
15. Класифікація народного одягу.
16. Жіночі зачіски. Головні убори та прикраси.
17. Чоловічі зачіски. Головні убори та прикраси.
18. Козацький одяг.
19. Одяг української шляхти.
20. Щоденна їжа.
21. Святкова та обрядова їжа.
22. Режим та етикет харчування. Основні харчові заборони.
23. Шлюб і сім'я. Шлюбні звичаї.
24. Структура сім'ї.
25. Функції сім'ї.
26. Весільна обрядовість.
27. Родинна обрядовість.
28. Похоронні та поминальні обряди.
29. Особливості української міфології.
30. Український Олімп.
31. Поняття про духів, демонів, демонологію.
32. Літочислення.
33. Тиждень – найдавніша календарна одиниця.
34. Місячний календар.
35. Сонячний календар.
36. Зоряне значення праукраїнського календаря.
37. Найдавніші знаки-символи в Україні.
38. Родові знаки та символи, емблеми земель України.
39. Походження та значення блакитно-жовтих барв.
40. Козацькі прапори. Українські прапори в XX ст.
41. Походження та значення тризуба.
42. Народна музика.
43. Світогляд і фольклорна творчість.
44. Магічність пісні та обряду.
45. Поняття про календарно-обрядову поезію.
46. Пісні різдвяного циклу.
47. Веснянки.
48. Русальні пісні.
49. Купальські пісні.

50. Жниварські пісні.
51. Музична етнографія.
52. Розвиток народного українського мелосу.
53. Кобзарська пісня.
54. Народні музичні інструменти.
55. Народний танець.
56. Традиційний транспорт.
57. Громада і громадський побут.
58. Національний характер українців.

ХІІ. ТЕСТОВИЙ САМОКОНТРОЛЬ

1. Земля, яку з найдавніших часів заселяє той чи інший народ, яку цей народ освоював, захищав, був і є її корінним жителем та господарем:

- а) державна територія;
- б) етнічна територія.

2. Найгустіше заселена територія України:

- а) степ України;
- б) полісся України;
- в) лісостеп України.

3. Центральньо-східний регіон:

- а) Середнє Подніпров'я;
- б) Опілля;
- в) Полісся.

4. Волинь:

- а) Центральньо-східний регіон;
- б) Західний регіон;
- в) Полісся.

5. Лемківщина:

- а) займає західну частину Карпат;
- б) займає східну частину Карпат;
- в) займає центральну частину Карпат.

6. У джерелах ХІІІ ст. цей край називається «Пониззя»:

- а) Полісся;
- б) Покуття;
- в) Поділля.

7. В давнину цю територію заселяли східнослов'янські племена дулібів:

- а) Волинь;
- б) Гуцульщина;
- в) Південь України.

8. Загальна кількість населення України в 2001 році становила:

- а) 38 млн. 457 тис. осіб;
- б) 48 млн. 457 тис. осіб;
- в) 50 млн. 457 тис. осіб.

9. Поза державним кордоном України залишаються території:
- а) Підляшшя;
  - б) Таврія;
  - в) Східне Поділля.
10. Дослідник етнографії Бойківщини:
- а) І. Франко;
  - б) А. Шафонський.
11. Дослідник етнографії Лівобережної України:
- а) І. Франко;
  - б) А. Шафонський.
12. Західний регіон:
- а) Середнє Подніпров'я;
  - б) Опілля;
  - в) Полісся.
13. Поза державним кордоном України залишаються території:
- а) Холмщина;
  - б) Таврія;
  - в) Східне Поділля.
14. Бойківщина:
- а) займає західну частину Карпат;
  - б) займає східну частину Карпат;
  - в) займає центральну частину Карпат.
15. В давнину цю територію заселяли східнослов'янські племена полян:
- а) Середнє Подніпров'я;
  - б) Гуцульщина;
  - в) Південь України.
16. Слобожанщина:
- а) Центрально-східний регіон;
  - б) Західний регіон;
  - в) Полісся.
17. За А. Шафонським жителі Полісся:
- а) подоляни;
  - б) лемки;

в) литвини.

18. Головні види сільськогосподарських занять, якими українці займалися в минулому і займаються досі:

- а) землеробство і промисли;
- б) землеробство і скотарство;
- в) землеробство і ремесла.

19. Найпоширеніша зернова культура в Україні:

- а) пшениця;
- б) жито;
- в) просо.

20. Культура , яка в середині XVI ст. була завезена з Південної Америки до Європи, а в 1764 р. вона вперше потрапила в Україну:

- а) буряк;
- б) картопля;
- в) соняшник.

21. Баштанництво було розвинуте:

- а) на території Південної України і Середнього Подніпров'я;
- б) на території Полісся і Волині;
- в) на території Північної Буковини та Поділля.

22. Одне з найдавніших на Україні орне знаряддя праці:

- а) заступ;
- б) сапа;
- в) рало.

23. Упродовж тисячоліть основною тягловою силою у господарстві місцевого населення були:

- а) коні;
- б) корови;
- в) воли.

24. Згідно з давньою за походженням народною традицією, вперше велику рогату худобу виганяли на пасовисько:

- а) в день св. Юрія (6 травня);
- б) в день св. Миколая (26 травня);
- в) в день св Олексія (30 березня).

25. Сезон випасання худоби залежно від різних факторів і в різних регіонах України тривав у середньому:

- а) 6 місяців;
- б) 7 місяців;
- в) 8 місяців.

26. Винахідник, який сконструював перший у світовій практиці рамковий вулик з віддільною дошкою (сіткою):

- а) Микола Іщук;
- б) Петро Прокопович;
- в) Микола Вітвіцький.

27. Один з найбільших осередків традиційного гончарства:

- а) Опішня;
- б) Миргород;
- в) Полтава.

28. Період, який вважають початком переходу від малодвірних поселень до багатодвірних:

- а) XV- XVI ст.;
- б) XVI- XVII ст.;
- в) XVII- XVIII ст.

29. Вільний тип забудови двору – це:

- а) житло та господарські приміщення, огорожа замикали з усіх боків подвір'я;
- б) житло та господарські будівлі були вкриті спільним дахом;
- в) житло та господарські будівлі розміщалися окремо одне від одного.

30. Холодне неопалювальне приміщення:

- а) комора;
- б) сіни;
- в) ванькир.

31. Виробничо-побутовий об'єкт українського села XIX-поч. XX ст.:

- а) громадське самоуправління;
- б) хата-читальня;
- в) кузня.

32. Безсистемний варіант вільної забудови двору поширений на:

- а) Поділлі;
- б) Гуцульщині;
- в) Середньому Подніпров'ї.

33. Найважливіша характеристика традиційного житла:

- а) будівельний матеріал;
- б) система опалення;
- в) декоративне оздоблення.

34. Малодвірне сільське поселення, яке виникло в XV ст. через нестачу землі в селі:

- а) присілок;
- б) хутір;
- в) кут.

35. Замкнутий тип забудови двору побутував на:

- а) Поділлі;
- б) Середньому Подніпров'ї;
- в) Півдні України.

36. Господарська будівля для зберігання продуктів сільського господарства:

- а) шопа;
- б) саж;
- в) клуня.

37. Тип забудови поселення на Гуцульщині, який виник під впливом складного гірського рельєфу:

- а) гніздовий;
- б) розсіяно-гніздовий;
- в) скупчений.

38. Зімкнутий тип забудови двору – це:

- а) житло та господарські приміщення, огорожа замикали з усіх боків подвір'я;
- б) житло та господарські будівлі були вкриті спільним дахом;
- в) житло та господарські будівлі розміщалися окремо одне від одного.

39. Селянські двори розташовувалися обабіч дороги і ріки:

- а) вулична форма поселення;
- б) рядова форма поселення;
- в) ланцюгова форма поселення.

40. Тип сільського поселення, який виник після столипінської аграрної реформи 1906-1912 рр.:

- а) присілок;
- б) хутір;
- в) селище.

41. Культурно-освітній об'єкт українського села XIX-поч. XX ст.:

- а) громадська організація;
  - б) церква;
  - в) млин.
42. Господарська будівля для зберігання сільськогосподарського реманенту та транспорту:
- а) повітка;
  - б) кошниця;
  - в) клуня.
43. Забудова в поселеннях, яка виникла за рахунок поділу батьківських садиб:
- а) скупчена;
  - б) розсіяно-гніздова;
  - в) гніздова.
44. Ланцюгова форма поселення найхарактерніша для:
- а) Поділля;
  - б) Бойківщини;
  - в) Півдня України.
45. Житло, господарські будівлі, сад, город – це:
- а) садиба;
  - б) двір ;
  - в) виробничий майданчик.
46. Судень:
- а) полиця для посуду;
  - б) меблі для спання;
  - в) димозбірник.
47. Центром українського села традиційно вважалася територія поблизу:
- а) кузні;
  - б) церкви;
  - в) школи.
48. Найдавніша функція одягу:
- а) естетична;
  - б) оберегова;
  - в) захисна.
49. Плахта:
- а) поясний одяг;

б) нагрудний одяг;

в) верхній.

50. Постоли – старовинна форма взуття, яке носили на:

а) на Прикарпатті;

б) на Поліссі;

в) на Поділлі.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
I. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТНОГРАФІЯ УКРАЇНИ».....	4
II. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
III. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
IV. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ. САМОСТІЙНА РОБОТА.....	8
V. НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ.....	9
VI. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ.....	10
VII. ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ.....	11
VIII. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	13
IX. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЛІТЕРАТУРА ДО ПИТАНЬ, ВИНЕСЕНИХ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ.....	21
X. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	24
XI. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	26
XII. ТЕСТОВИЙ САМОКОНТРОЛЬ.....	28

